„Naadsensbrød" har uden Tvivl ved den Form for Kritik, den indeholdt af et vist Forhold i Samfundet, øvet Indflydelse på Lovgivningen; denne Fortælling har ydet sin Medvirken til, at Fattiggårdene med Tiden afløstes af Aldersomshjem. Ganløse Fattiggård blev nedlagt 1895, og i Tikøb afløstes den berømte Forsørgelsesanstalt 1911 af et Alderdomshjem med Plads til 20 Mennesker. Og så heldigt har det udviklet sig overalt i vort Land.

Da det må formenes at være af Interesse at få noget at vide om, hvorfra Pontoppidan har hentet Ide og Stof til sin lille Mesternovelle, er ovenstående Oplysninger hermed blevet meddelt Offentligheden.

August F. Schmidt.

ET PAR RANDBEMÆRKNINGER TIL BLICHERS „HOSEKRÆMMEREN"

Af samtlige Blichers Noveller er der næppe nogen, der saa umiddelbart griber Tilhørerne eller Læserne om Hjertet som „Hosekræmmeren". Den er derfor et af de populæreste og mest læste af Digterens Arbejder og indtager da ogsaa en smuk Plads i hans Produktion. Men saa helstøbt og fint gennemført et Mesterstykke som „En Landsbydegns Dagbog" er „Hosekræmmeren" ikke. Det lykkedes vel overhovedet aldrig senere Blicher at præstere noget indtil de mindste Detaljer saa nøjagtigt afslebet og omhyggeligt tilpasset og afpudset som denne i dobbelt Forstand den første af hans Noveller.

Gaar man „Hosekræmmeren" nøje efter, vil det ses, at allerede de 5 Aar, der ligger mellem „Landsbydegnen" og denne Novelle, var tilstrækkelige til at faa ham til at slække paa de allerstrengeste kunstneriske Krav og til i nogen Grad at nedbryde det Taalmod og den Udholdenhed, maaske ogsaa den Sans for Detaljen, der ellers faar Kunstneren til atter og atter at gaa Værket efter og stemme alting, selv de mindste Ubetydeligheder, af efter hinanden. Den almindelige Læser vil disse smaa Unøjagtigheder og Skødesløsheder sjældent støde, og Digterværket vil lige fuldt bevare sit Greb om hans Hjerte, men de, der ellers fryder sig over Harmonien i Kunsten, fornemmer ligesom en Skurren i Øret.

En enkelt af disse Skødesløsheder gør Hans Brix opmærksom paa i sine *Blicher-Studier* (1916). Det er i Slutningen af det første af Novellens to Hovedafsnit, hvor Blicher fortæller, at han langt borte endnu saa Esben og Røghvirvlerne af hans Pibe, — skønt vi ganske kort i Forvejen omstændeligt har faaet at vide, at han gemte Pibe, Pung og Fyrtøj, hver Del i sin behørige Lomme. Brix'es Udlægning (der for øvrigt er en Smule uklar) synes at gaa ud paa, at Blicher bevidst og i kunstnerisk Øjemed begaar denne Forglemmelse. Den skulde give Blicher Lejlighed til at komme med den Bemærkning: „Saaledes — tænkte jeg — uddamper hans Sorg og hans Kærlighed". Han opnaar ved at udtrykke denne Tvivl (siger Brix), at Esbens tro og ømme Følelse, der beviser sig i det følgende, gør et saa meget stærkere Indtryk.

Dette er baade en elskværdig og sindrig, men desværre ogsaa en fejl-

agtig Udlægning. Som vi skal se i det følgende, er der flere af den Slags Forglemmelser, som absolut ikke tjener noget kunstnerisk Formaal. Det gør den her nævnte heller ikke. Brix synes nemlig at have overset, at blot en halv Side længere fremme, i Begyndelsen af 2. Afsnit, siger Blicher udtrykkelig, at han tænkte sig Esben og Cecilia som Mand og Kone, hun med en Glut ved Brystet, etc. Selv om Forglemmelsen altsaa havde været en kunstnerisk Finesse, vilde Blicher ved ganske kort efter yderligere at begaa en Forglemmelse helt have ødelagt Virkningen af dette Kunstgreb. Nej, Forholdet er utvivlsomt det, at Blicher begaar to Fejl: først Distraktionen med Røghvirvlerne fra Esbens Pibe (som lige er blevet stoppet i Lommen!); og dernæst glemmer han i Begyndelsen af 2. Afsnit (under Udmalingen af den huslige Idyl), at han nogle Linier i Forvejen har udtrykt Tvivl om Esbens Troskab.

Eller sagt med andre Ord: Blicher kan godt — paa Skrømt — have villet udtrykke sin Tvivl om Esbens tro og ømme Følelse for at opnaa saa meget større Kontrastvirkning til de senere Begivenheder. Men: 1. Forglemmelsen med den bortgemte Pibe staar ikke i bevidst Forbindelse dermed, og 2. den paa det Tidspunkt tilsigtede kunstneriske Virkning ophæves og tilintetgøres ved, at Blicher allerede ca. $^1/_2$ Side længere fremme har glemt, at han havde et saadant kunstnerisk Øjemed.

Et Eksempel paa, at Blichers kunstneriske Energi (eller Evne?) med Aarene er slappet af, ses i hans Omtale af Cecil, da hun første Gang præsenteres for os. Det hedder her, at man kunde have taget hende for en fra grusomme Forældre bortflygtet, forklædt Frøken, hvis ikke hendes rødladne Hænder og uforfalskede Bondemaal havde overbevist om, at ingen Travestering fandt Sted. — Efter dette venter vi ganske naturligt at høre hende tale paa Bondemaal. Det Sprog, hendes Forældre taler, er dog i det mindste farvet af Almuemaalet. Men Cecil, om hvem det udtrykkelig hedder, at hun taler uforfalsket Bondemaal, siger i hele Fortællingen ikke een Sætning, ja vel ikke et eneste Ord, der er saa meget som dialektfarvet. Tværtimod, det eneste Sted, hvor hendes Tale afviger fra det mest korrekte og ulastelige Rigssprog, er hvor hun siger til Esben: „Vig bort fra mig! hvad haver jeg med dig at gøre?“ etc. Og her er det netop ikke Dialekten, men det højtidelige Kirkesprog, der smitter af paa hendes Udtryksmaade, — hvad der ganske vist er rigtigt og fint set, men vilde have været af langt større Virkning, hvis hun ellers talte „bondsk“. Man sender en vemodig Tanke til „En Landsbydegns Dagbog“, hvor netop de forskellige Stadier i Drengens Udvikling saa fint og rammende kommer frem gennem hans sproglige Udtryksmaade.

De faa Steder, hvor Blicher tilstræber Nøjagtighed og Overensstemmelse, er af temmelig udvendig og godtkøbs Art. Til den bekendte Sætning i Novellens Begyndelse: „Og befandt jeg mig saaledes *en stille varm Septemberdag* langt ude i den samme Hede“, svarer Sætningen straks i Begyndelsen af 2. Afsnit: „det var *et ligedant stille, varmt Septembervejr* som forrige Gang“. I Fortsættelse af den sidste Sætning hedder det: „Tørsten drev mig til Hus“. Dette har Blicher husket et Par Sider længere henne, hvor Bondekonen nøder ham til at spise, og han svarer hende: „Jeg er mere tørstig end sulten“. — Dog er der et Sted, hvor Blicher med kunstnerisk Finhed har tilstræbt og ogsaa opnaar

en betagende Virkning. Det er, hvor han om Cecil siger til Forældrene: „Hende beholder I vist ikke længe". Faderens selvbehagelige Smil og paa Skrømt ytrede Forskrækkelse staar her i gribende Modsætning til den Sandhed, der som en Nemesis senere viser sig at ligge i Blichers dobbelttydige Ord.

Ellers kniber det jævnlig for Blicher at holde Regnskab med, hvad han har sagt før. Det hænder nu og da, at Regnskabet ikke stemmer. Saaledes lader han Bondekonen sige til ham, at hun til Mikkelsdag (ɔ: om nogle faa Dage) har siddet Enke i tre Aar. Men der er gaaet 6 Aar, siden Blicher sidst besøgte Hosekræmmerens Hjem; saaledes siges det udtrykkelig i første Linie af 2. Afsnit. Senere faar vi at vide, at Esben vender tilbage ca. 1 Aar efter Blichers første Besøg („Saadan gik der saavel et halvt Aar hen; og det var for det meste [ɔ: næsten] dobbelt saa længe, siden Esben var draget ud i Sønden"). Og endelig hedder det, at Mikkel Krænsen et Par Maaneder efter Esbens Hjemkomst blev liggende syg, „og saa tog Vorherre ham fra mig". Den sidste Bemærkning lyder, som om Blicher har glemt, at der maatte hengaa yderligere ca. 1 Aar og 10 Maaneder til hans Død, for at Bondekonen nu kan have siddet Enke i 3 Aar.

Umiddelbart efter Mordet paa Esben hører vi om den Ynk og Jammer, den Skrigen og Skraalen, der bliver paa hans Forældres Gaard, over at han, der var en skikkelig Karl „*og nu kommen til saa stor Middel og Rigdom*", skulde dø saa ynkelig. Men hvoraf veed Forældrene, at han var kommet til Velstand? Det hedder udtrykkelig, at han var kommet til Mikkel Krænsens Gaard „lige fra Rejsen, havde ikke været ved sit eget Hjem", og han meddeler Mikkel som en Nyhed: „Min Morbroder ude i Holsten er død ugift, og jeg skal arve ham". Der har næppe været nogen Forbindelse mellem ham og Hjemmet i Tiden efter Morbroderens Død. Ikke alene er den trofaste Bejler, der længes efter Kæresten og er bange for, at hendes Fader kan gifte hende bort naarsomhelst, hurtigst muligt ilet hjemad, men det hedder udtrykkeligt: „ingen havde spurgt fra ham, hverken godt eller ondt". Hans Forældre „tænkte, at han var vel forvaret ude i Holsten"; og at han ikke havde hørt fra dem, fremgaar af Bemærkningen: „og [han] vidste heller ikke, hvordan her [ɔ: i Cecils Hjem] stod til".

Under Skildringen af Mordnatten forekommer noget, der ser ud som en Skødesløshed, men som maaske kan forklares paa naturlig Maade ud fra en speciel jysk Sprogbrug. Efter Skildringen af Uvejret, der bryder løs, hedder det: „saa snart Vejret lindede, *lagde han* [Esben] *sig i Overstuen*". I næste Linie hedder det saa: „jeg kunde længe høre *igennem Væggen*, hvordan han sukkede og græd". Man vil jo her ræsonnere saadan, at naar Esben ligger i Stuen ovenover, maa Lyden da komme ovenfra, og ikke igennem Væggen. Nu anføres der i *Ordbog over det danske Sprog* (XVI, 164) 2 Betydninger af *Overstue:* [1]) Stue ovenpaa (paa første Sal) i et Hus, og [2]) den fornemste Stue, Storstuen, Stadsestuen, i en Bondegaard". De to Betydninger behøver i og for sig ikke at udelukke hinanden; men man kan naturligvis antage Betydning Nr. 2. Og naar Bondekonen lidt længere nede siger, at hun tændte Lys, „og dermed gik jeg *op i Overstuen*" (et Udtryk, der vel i hvert Fald af de fleste Bybeboere vilde være at anse for et Bevis paa, at Stuen laa

ovenover, og at Blicher havde begaaet en oplagt Skødesløshed) — saa kan dette Udtryk forklares som jysk Sprogbrug, hvor det almindeligt hedder „op i Øverstestuen, op i den fine Stue", naar Talen er om landlige Forhold. Desuden er det maaske tvivlsomt, om jyske Bondehuse havde Stuer paa Loftet.

Et Forhold, der ogsaa tyder paa, at Blicher ikke har gaaet sit Værk efter i Sømmene, er det, at han et Sted viser manglende Overblik over Personernes Kommen og Gaaen til og fra Skuepladsen. Det hedder under hans første Besøg hos Hosekræmmerens: „Da hun [Cecil] havde forladt Stuen, spurgte jeg Forældrene, om det var deres Datter. De bejaede det" etc. Det angives altsaa her tydeligt nok, at Moderen er til Stede — men derefter synes Blicher fuldstændigt at have glemt hende. Det er Faderen, der fører Ordet i det følgende, og ikke eet Ord siges om Moderen, førend vi et Par Sider længere henne til vor Forbløffelse læser: „Imidlertid kom Moder og Datter ind". I den Grad er Moderen her — i Modsætning til i 2. Afsnit — en Biperson, at Blicher ikke engang gør sig den Ulejlighed at holde Regnskab med, om hun er til Stede eller ej. At han saaledes i første Halvdel af Novellen næsten overser Moderen, mens han i anden Halvdel af Novellen lader hende spille en fremtrædende Rolle, kunde vel ogsaa tyde paa noget tilfældigt, noget improviseret i Kompositionen, der i hvert Fald næppe er bygget op efter en forudlagt, bestemt Plan.

Man kan egentlig heller ikke sige, at Blicher har været særlig heldig eller tydelig med Titlen paa sin Novelle. For det første er der 2 Hosekræmmere, den ældre, Mikkel Krænsen, og den yngre, Esben Kjeldsen. Hvem af dem tænker Blicher paa med Benævnelsen „Hosekræmmeren"? Og for det andet, ligegyldigt hvem han er, saa er han ikke Hovedpersonen. Det maa Cecil rettelig siges at være, selv om hendes Moder vel er den, der siger mest i Novellen, og gennem hvis Fortælling, fornemmelig om andre, vi indirekte faar et godt Billede af hende selv. Blicher har her gjort sig skyldig i et lignende Fejlvalg af Titel som Shakespeare, da han kaldte det Stykke for „Julius Cæsar", hvori Brutus er den egentlige Hovedperson.

Tilbage staar den lille Versestump, der baade er anvendt som Motto for Novellen, og som citeres 3 Gange i selve Fortællingen. End ikke mellem disse Citater er der Overensstemmelse. De første 2 Gange hedder det:

Den største Sorg i Verden her
er dog at miste den, man har kær.

Men tredje Gang hedder det i anden Linie i Stedet for *miste: at skilles fra.* Denne Ændring er bibeholdt i det fjerde Citat, men her er til Gengæld første Linies „*i* Verden" rettet til „*udi* Verden". Heller ikke dette kan vel forklares som andet end Skødesløshed.

Nu kan det jo diskuteres, om det er sandsynligt, at denne lille Bondepige, som ifølge Moderens Ord „er rent afsindig", vil være i Stand til at digte en Vise paa flere Vers, hvis „Indhold var haabløs Elskovs Klage", og hvis Udtryk „var simpelt, men sandt og rørende", — og være i Stand til at huske alle disse Vers, skønt Blicher selv maa ind-

rømme, at „min Hukommelse beholdt kun det ved Slutningen af hvert Vers genkommende Omkvæd" (hvad det jo endda, som vi saae, kniber lidt med). Men skal det endelig være, maa vel den sidste Version, „skilles fra", være at foretrække. Efter Cecils Forestilling har hun ikke mistet Esben, hun er kun midlertidig skilt fra ham. Han er i Holsten, „men i Morgen har vi ham vist". (Hvilket altsaa ogsaa passer daarligt med Blichers Beskrivelse af Indholdet som haabløs Elskovs Klage).

For øvrigt er de to Verselinier et interessant Eksempel paa det, man kunde kalde en digterisk Genklang. Hvis en Digter intenst har levet sig ind i et Stof eller en Forestillingskreds, saaledes at det modtagne bundfælder sig og lever videre i Digterens Underbevidsthed, kan det nu og da dukke op og sætte sit Præg paa hans Digtning. En saadan Opdukken kan enten være bevidst eller ubevidst, og den kan baade gaa i Retning fra det ophøjede til det komiske og fra det komiske til det dybt alvorlige. I den førstnævnte Retning — og bevidst fra det ophøjede til det komiske — var Blichers Anvendelse af Hakon Jarls Ord „Hvad tykkes dig om Sædet" etc. gaaet i Novellen „Ak! hvor forandret!", som fandtes i „Nordlyset"s Oktbr.hæfte for 1828, tre Maaneder før „Hosekræmmeren"s Fremkomst samme Sted. Ogsaa Ingemanns „Løveridderen" m. m. maa holde for dær. I „Hosekræmmeren" derimod bevæger Blicher sig fra det komiske til det ophøjede. Det, der har bundfældet sig i Blichers Underbevidsthed, er det to Gange gentagne Omkvæd i Værtindens Monolog i Marionetkomedien af Oehlenschlägers „St. Hansaften-Spil":

Den Skæbne er dog grumme tung,
at være Enke, naar man er ung.

Rytmen i Blichers Visestump er den samme som i Oehlenschlägers Verselinier, der siges egentlig det samme, men hvad der hos Oehlenschläger er set i Komikkens Lys, er hos Blicher indhyllet i den menneskelige Smertes og den menneskelige Tragedies mørkeste Nat. Har Oehlenschlägers Verselinier slumret i Blichers Underbevidsthed? Har Virkeligheden vakt dem til Live med en Klang og i en Form, som svarede til Blichers bitre Livserfaring og tungsindige Natur?

Kr. Langdal Møller.

TANDPINE!

Et lille Bidrag til Belysning af „Slang" hos Holberg.

I Mascarade 1. Act. 2. Scen. findes følgende Ordskifte:

Leander. Det er Ulykken, Henrich! at der kommer saa mange gemene Piger.

Henrich. Ei Herre! det er just en Dyd af Mascarade, at Alle skæres over een Kam; tilmed er min Tro de Mamseller, som jeg venter, Alle fornemme Folk. Der er en af Bormesterens Stuepiger, Per Salemagers Datter, Else Skoleholders, Lisbed Pomerantz-Kones yngste Datter, *thi den ældste har Tandpine*, og desforuden 3 andre smukke Piger, som er paa deres egen Haand og lever af deres Midler.

At de Mamseller som Henrich har sat Stævne paa Mascaraden ikke